

WASHINGTON SQUARE

HENRY JAMES

Traducere din limba engleză
RADU SURDULESCU

LITERA

București

I

În prima jumătate a acestui veac, mai exact către sfârșitul ei, trăia în orașul New York un doctor foarte căutat, care se bucura, într-o măsură neobișnuită poate, de prețuirea ce în Statele Unite a fost dintotdeauna acordată reprezentanților distinși ai profesiei medicale. Îndeletnicirea aceasta, ținută și astăzi de americani la loc de cinste, poate să se mândrească, mai îndreptățit decât oriunde, cu epitetul de „liberală”. Într-o țară în care, pentru a juca un rol în societate, trebuie fie să-ți câștigi tu însuși existența, fie să te prefaci că ți-o câștigi, arta tămăduirii pare să întrunească în cel mai înalt grad două surse de credit recunoscute.

Este mai întâi o ocupație practică, ceea ce în Statele Unite înseamnă foarte mult; e atinsă apoi de aripa științei – merit foarte apreciat într-o comunitate în care adesea a lipsit tihna sau prilejul pentru potolirea setei de cunoaștere.

La renumele doctorului Sloper contribuia faptul că știința și îndemânarea lui atârnavă în egală măsură în balanță; era, s-ar putea spune, un medic erudit, cu toate că leacurile sale nu se dovedeau deloc abstracte – întotdeauna îți dădea să iei un hap. Deși se vedea că știe foarte multe, nu făcea abuz de teorie; și dacă uneori explicațiile lui erau mai minuțioase decât i-ar fi fost de folos pacientului, nu mergea atât de departe (ca alți practicieni cunoscuți) încât să se încreadă doar într-însele, ci scria întotdeauna și o prescripție indescifrabilă. Existau doctori care îți dădeau rețeta fără vreo altă lămurire; însă el nu aparținea nici acestei categorii, cea mai vulgară, la urma urmei. Se poate observa că eroul meu era un om foarte inteligent; și, într-adevăr, pentru acest motiv, doctorul Sloper devenise o celebritate locală. Pe vremea povestirii noastre era în vârstă de vreo cincizeci de ani și se afla în culmea gloriei. Avea replica scânteietoare și trecea în societatea aleasă a New Yorkului drept un om de lume – o apreciere în bună măsură exactă. Mă grăbesc să adaug, ca să înlătur orice neînțelegere, că nu e vorba în nici un caz de un șarlatan. Era un om profund onest – dar poate că îi lipsise prilejul

de a-și arăta adevărata măsură a cinstei – și, lăsând la o parte aleasa amabilitate a societății în care-și exercita profesiunea, societate ce se fălea cu „cel mai strălucit“ medic din toată țara, laudele pe care i le aducea vocea publicului se dovedeau cât se poate de îndreptățite. Era un tip subtil, ba chiar un filosof, iar inteligența lui părea un lucru atât de firesc și (după cum spunea aceeași voce a publicului) era atât de spontană, încât doctorul nu urmărea niciodată efectele ieftine, și nu vedeai la el trucurile și îngâmfarea celebrităților de mâna a doua. Trebuie să mărturisim că soarta îi fusese prielnică și că în drumul spre belșug nu dăduse peste nici un hop. S-a căsătorit la douăzeci și șapte de ani, din dragoste, cu o fată foarte frumoasă, domnișoara Catherine Harrington, din New York, care, pe lângă frumusețe, i-a mai dăruit și o zestre substanțială. Doamna Sloper era o femeie amabilă, manierată, elegantă și plină de grație, iar pe la 1820 fusese una din frumusețile orașului, care, micuț, dar plin de viitor, se înghesuia pe atunci în jurul cartierului Battery, pe țărmul golfului, și era mărginit în partea de sus de Drumul Canalului, neîngrijit și plin de buruieni. Încă de la douăzeci și șapte de ani, Austin Sloper și-a făcut un nume, ceea ce explica anomalia de a fi fost ales dintre alți zece pețitori de o tânără din societatea înaltă, cu un venit de zece mii de dolari și ochii cei mai frumoși de pe toată insula Manhattan. Ochii ei, împreună cu alte calități

însoțitoare, l-au desfătat timp de vreo cinci ani pe tânărul medic, care era un soț devotat și fericit.

Deși se căsătorise cu o femeie bogată, nu și-a schimbat defel stilul de viață; își vedea de meserie cu aceeași seriozitate, ca și când n-ar fi avut alte resurse în afara părții lui din averea modestă pe care o împărțise cu frații și surorile, la moartea tatălui lor. Țelul lui nu era în primul rând să facă avere, ci, mai degrabă, să învețe și să înfăptuiască. Să învețe lucruri interesante și să fie de folos – acesta era, în mare, programul pe care și-l schițase și validitatea sa nu i se părea deloc știrbită de un accident, ca, de pildă, venitul nevestei. Îi plăcea profesiunea aleasă, îi plăcea să o practice și era mândru de ea; i se părea atât de limpede că nu s-ar putea îndeletnici cu altceva, încât s-a încăpățânat să rămână medic, și încă unul din cei mai buni. Bineînțeles că datorită confortului de acasă scăpase de corvezile zilnice, iar legăturile nevestii cu „lumea bună“ îi aduceau o mulțime de pacienți din aceia ale căror simptome, dacă nu sunt mai interesante decât ale oamenilor de rând, apar cel puțin cu mai multă regularitate. Doctorul Sloper dorea să capete experiență și în cursul a douăzeci de ani a dobândit destulă. Trebuie să adăugăm însă că experiența a luat uneori asemenea forme încât, oricare ar fi fost meritul lor intrinsec, ea nu s-a dovedit deloc binevenită. Primul copil, un băiat extraordinar de înzestrat, după cum era convins doctorul, care nu

se entuziasma prea ușor, i-a murit la vârsta de trei ani, deși grija mamei și știința tatălui ar fi născocit orice ca să-l salveze. Doi ani mai târziu, doamna Sloper a dat naștere celui de-al doilea copil – al cărui sex îl făcea să pară, în ochii doctorului, doar un substitut imperfect al mult regretatului prim născut, din care își făgăduise să facă un bărbat de seamă. Fetița l-a dezamăgit, dar asta nu era totul. La o săptămână după naștere, tânăra mamă, căreia, cum se zice, îi mergea bine, trădă simptome alarmante și, în nici o săptămână, Austin Sloper rămase văduv.

Pentru un om a cărui meserie era să-și țină semenii în viață, doctorul Sloper nu se dovedise, evident, la înălțime în propria lui familie; iar un medic reputat care își pierde în mai puțin de trei ani și nevasta și copilul s-ar putea aștepta să-și vadă puse la îndoială fie priceperea, fie sentimentele. Cu toate acestea, prietenul nostru a fost scutit de orice critică în afară de a lui însuși, care era de departe cea mai competentă și mai neîndurătoare. A trăit tot restul zilelor sub povara acestui blam secret și a purtat pentru totdeauna semnele pedepsei ce-i fusese aplicată de mâna cea mai aspră pe care o cunoștea, în noaptea ce a urmat morții soției sale. Cum am spus, lumea îl prețuia, iar acum îl compătimea prea mult ca să-l zeflemisească; nefericirea îl făcea mai interesant, ba l-a ajutat chiar să ajungă la modă. Cineva a observat că nici familiile doctorilor nu sunt scutite de formele mai

insidioase de boală și că, la urma urmei, doctorului Sloper îi mai muriseră și alți pacienți înaintea celor pe care i-am amintit, ceea ce constituia un precedent onorabil. Îi rămăsese fetița și, deși nu era ce și-ar fi dorit, își propuse să o crească cât mai bine. Avea la îndemână o rezervă de autoritate nefolosită de care, în anii ei fragezi, copila a profitat din plin. Îi dăduse, firește, numele sărmanei ei mame și, chiar la vârsta diminutivelor, doctorul nu-i spunea altfel decât Catherine. Fata creșcu foarte robustă și sănătoasă, iar tatăl ei, privind-o, își spunea adesea în sinea lui că, așa cum era, cel puțin n-avea nici un motiv să se teamă că o va pierde. Am spus „așa cum era“ deoa-rece, ca să rostim adevărul... Dar, să mai amânăm puțin dezvoltarea sa.

II

Când Catherine avea vreo zece ani, doctorul a invitat-o pe sora lui, doamna Penniman, să vină să stea la el. Domnișoarele Sloper nu fuseseră decât două la număr și amândouă se măritaseră de tinere. Cea mai mică, doamna Almond pe nume, era nevasta unui negustor bogat și mama unei familii înfloritoare. Ea însăși înflorea parcă – era o femeie frumoasă, plăcută, înțeleaptă, și sora preferată a fratelui ei plin de duh, care, în ceea ce privește femeile, chiar dacă îi erau rude apropiate, avea preferințe nete. Doamna Almond îi plăcea mai mult decât cealaltă soră, Lavinia, care se măritase cu un preot sărac, un om cu o constituție bolnăvicioasă și un limbaj cam bombastic, iar apoi, la vârsta de treizeci și trei de ani, rămăsese văduvă – fără copii, fără avere – doar cu amin-tirea înfloriturilor de stil ale domnului Penniman, al căror parfum vag mai stăruia și acum în conversația

ei. Cu toate acestea, doctorul i-a oferit adăpost sub propriul acoperiș, iar Lavinia l-a acceptat cu promptitudinea unei femei care-și petrecuse cei zece ani de viață conjugală în orașelul Poughkeepsie. Fratele ei nu a invitat-o să locuiască în casa lui la nesfârșit, ci i-a oferit găzduire cât timp ea avea să-și caute un apartament nemobilat. Nu se știe sigur dacă doamna Penniman a început vreodată investigațiile pentru găsirea apartamentului; cert e că nu a găsit nici unul. S-a instalat la fratele ei și nu a mai plecat niciodată, iar când Catherine împlini douăzeci de ani, mătușa Lavinia încă era una din figurile cele mai remarcabile din preajma ei. Versiunea doamnei Penniman era aceea că a rămas în casă pentru a se îngriji de educația nepoatei. A informat în acest sens pe toată lumea, cu excepția doctorului; el nu cerea niciodată explicații pe care le putea inventa oricând, singur, ca să se distreze. De altfel, doamna Penniman, în ciuda unei considerabile, dar artificiale siguranțe de sine, se abținea, pentru motive greu de definit, să se recomande fratelui ei drept un izvor de înțelepciune. Nu avea un mare simț al umorului, dar avea totuși destul ca să nu facă o asemenea greșeală; frate-său, în ce-l privește, avea și el destul umor ca să o ierte, în situația ei, că îl obliga la cheltuieli suplimentare un timp atât de îndelungat. De aceea, doctorul a consimțit tacit la propunerea tacită pe care i-a făcut-o doamna Penniman, în sensul că era important

pentru biata fată orfană de mamă să aibă pe lângă ea o femeie inteligentă. Consimțământul lui nu putea fi decât tacit, fiindcă strălucirea intelectului doamnei Penniman nu îl orbise niciodată. De altminteri, cu excepția perioadei când era îndrăgostit de Catherine Harrington, doctorul nu fusese orbit de nici o altă calitate feminină și, deși într-o anumită măsură era ceea ce se cheamă un doctor de femei, nu avea o părere entuziastă despre sexul mai complicat. Complicațiile acestuia i se păreau mai degrabă ciudate decât instructive, iar admirația lui pentru frumusețea *rațiunii* nu era decât palid răsplătită de ceea ce îi ofereau pacientele. Soția lui fusese o femeie rațională, dar ea era o excepție remarcabilă; printre cele câteva lucruri de care nu se îndoia, acesta era cel mai important. Firește, o asemenea părere nu putea să-i scurteze sau să-i îndulcească văduvia; ea limita, de asemenea, recunoașterea calităților lui Catherine și a serviciilor făcute de doamna Penniman. Totuși, după ce au trecut vreo șase luni, doctorul a acceptat prezența permanentă a surorii lui ca pe un fapt împlinit, și pe măsură ce Catherine creștea, observa că, în realitate, fata avea mare nevoie de tovarășia unei persoane aparținând propriului ei sex imperfect. Era foarte politicoasă față de Lavinia, de o politețe protocolară, meticuloasă; ea nu-l văzuse înfuriat decât o dată, când fratele ei își pierduse cumpătul în timpul unei discuții teologice cu răposatul ei soț.

Cu ea nu discuta teologie niciodată, de fapt nu discuta nimic; se mulțumea să-i aducă la cunoștință, foarte limpede, în forma unui ultimatum bine cumpănit, dorințele lui în privința lui Catherine.

Odată, când fata avea vreo doisprezece ani, doctorul i-a spus surorii sale:

– Încearcă să faci din ea o femeie inteligentă, Lavinia; aș vrea să fie o femeie inteligentă.

Doamna Penniman l-a privit gânditoare câteva clipe.

– Dragul meu Austin, îl întrebă apoi, crezi că e mai bine să fii inteligent decât să fii bun?

– Bun pentru ce? replică doctorul. Dacă nu ești inteligent, nu ești bun de nimic.

Doamna Penniman socoti că nu e cazul să-l contrazică în acest punct; se gândea, probabil, că ea însăși este atât de folositoare pe lume tocmai datorită aptitudinilor ei multiple.

– Vreau, bineînțeles, ca fiică-mea să fie bună la suflet, comentă a doua zi doctorul, dar ca să fie virtuoaasă nu e nevoie să fie și nătângă. Nu mi-e teamă că o să se facă rea: nu e nici un grăunte de răutate în firea ei. E bună ca pâinea caldă, cum spun francezii, dar n-aș vrea ca peste șase ani să o compar cu pâinea cu unt.

– Ți-e teamă că o să fie insipidă? Dragul meu, untul cade în sarcina mea, așa că nu ai de ce să te temi! îl asigură doamna Penniman, care se îngrijea

de „talentele“ lui Catherine, supraveghindu-i studiul la pian, pentru care fata avea o oarecare înzestrare, și însoțind-o la lecțiile de dans, unde, trebuie spus, Catherine nu prea strălucea.

Doamna Penniman era o femeie înaltă, blondă, uscățivă și cam trecută; avea o fire foarte prietenoasă și era deosebit de exigentă în privința manierelor. Îi plăcea literatura facilă și avea un caracter ridicol de nesincer și de întortocheat. Era romantică, era sentimentală; o pasionau micile secrete și mistere – pasiune foarte inocentă de altfel, fiindcă, până acum, secretele ei fuseseră mereu inutile, ca niște ouă stricate. Nu părea o femeie în care să poți avea încredere, dar acest defect era lipsit de însemnătate, fiindcă nu avusese niciodată ce ascunde. I-ar fi plăcut să fie îndrăgostită de un bărbat, cu care să corespundea sub un nume fictiv, prin scrisori lăsate într-o prăvălie. Mă simt obligat să afirm că imaginația ei nu a împins niciodată intimitatea mai departe. Doamna Penniman nu a avut nici un iubit, dar fratele ei, care era foarte ager la minte, i-a ghicit înclinațiile. „Când Catherine o să fie de vreo șapteșpe ani“, își spunea el, „Lavinia are să încerce să o convingă că un tânăr cu mustață s-a îndrăgostit de ea. Va fi o pură închipuire; nici un tânăr, cu mustață sau fără, nu se va îndrăgosti vreodată de Catherine. Dar Lavinia va persevera, vor sta de vorbă, și, poate, dacă gustul ei pentru afaceri clandestine n-are să fie mai

puternic, o să discute și cu mine. Din fericire pentru liniștea ei sufletească, Catherine n-o să vadă și n-o să creadă; sărmana de ea, nu e o romantică“.

Catherine era un copil sănătos, bine dezvoltat, fără nici o urmă din frumusețea mamei. Nu era urâtă; avea însă un chip neatrăgător, blajin și șters. Cel mai amabil lucru care se spusese despre ea vreodată era că avea o înfățișare „plăcută“ și, deși urma să moștenească o avere, nu-i trecuse nimănui prin cap să o socotească o frumusețe. Părerea tatălui despre puritatea ei morală se dovedea pe deplin îndreptățită; era de o bunătate excepțională, imperturbabilă; afectuoasă, docilă, ascultătoare, îi plăcea să spună doar adevărul. În copilărie fusese foarte băiețoasă și, deși e cam stânjenitor să afirmi așa ceva despre propria-ți eroină, trebuie să adaug că era și foarte lacomă. Nu că ar fi furat, din câte știu eu, stafide din cămară, dar își rezerva toți banii de cheltuială pentru prăjiturile cu frișcă. În această privință, e drept, o atitudine critică ar fi în discordanță cu momentele de candoare din cronica timpurie a oricărui biograf. Hotărât lucru, Catherine nu era inteligentă; îi lipsea agerimea la învățătură, ca de altfel la orice. Nu era deficientă mintal și avea destulă pregătire ca să facă figură onorabilă în conversație, față de contemporanii ei – printre care, trebuie să recunoaștem, ocupa o poziție neînsemnată. E bine știut că în New York o fată poate să ocupe și o astfel de poziție. Catherine,

care era deosebit de modestă, nu simțea nici o dorință să fie strălucitoare și în majoritatea ocaziilor sociale, cum li se spune, o vedeai ascunsă undeva în spate. Ținea foarte mult la tatăl ei și totodată se temea de el; era bărbatul cel mai inteligent, cel mai frumos și cel mai vestit pentru ea. Biata fată își vedea convingerile confirmate în așa măsură pe când își exersa afecțiunea, încât fiorul de frică ce se adăuga pasiunii filiale, în loc să o tocească, îi sporea farmecul. Dorința ei cea mai adâncă era să-l mulțumească și era fericită să știe că izbutise. Dar nu reușea niciodată decât până la un anumit punct. Deși în general doctorul era foarte bun cu ea, lui Catherine nu-i scăpa un asemenea amănunt și i se părea că depășirea acelui prag e un scop pentru care într-adevăr merită să trăiești. Bineînțeles, tot ce știa era că îl dezamăgește; doctorul a fost chiar destul de sincer în privința asta în câteva rânduri. Catherine a crescut în tihnă, era sănătoasă, însă la optsprezece ani doamna Penniman nu făcuse din ea o fată isteată. Doctorului Sloper i-ar fi plăcut să fie mândru de fiica lui, dar nu avea cu ce să se mândrească. Nu avea, desigur, nici de ce să-i fie rușine; dar asta nu putea fi de ajuns pentru el – un om orgolios, care s-ar fi bucurat să vadă că fiica lui nu e ca oricare alta. Ar fi putut, firește, să fie o fată frumoasă, plină de grație, inteligentă și distinsă, căci mama ei fusese cea mai fermecătoare femeie în timpul scurtei sale vieți; cât despre tată, el

își cunoștea desigur propria valoare. Îl mânia gândul că zămislise un copil atât de banal și uneori mergea așa de departe încât era mulțumit că soția lui nu trăise să o vadă. Doctorul nu a făcut descoperirea asta dintr-odată: și-a format o părere definitivă doar atunci când Catherine a ajuns o tânără domnișoară. I-a acordat privilegiul multor îndoieli, căci nu se grăbea să tragă o concluzie. Doamna Penniman îl asigura mereu că fata lui are o fire minunată, dar el știa cum să interpreteze spusele ei. Asta însemna că fiica lui nu era destul de deșteaptă ca să-și dea seama că mătușa ei e o toantă, iar doamna Penniman nu putea fi decât încântată de o asemenea deficiență. E drept că atât ea, cât și fratele ei exagerau oarecum, fiindcă fata, deși ținea mult la mătușă-sa și era conștientă de recunoștința pe care i-o datora, o privea fără nici o urmă din teama tandră ce însoțea admirația față de tatăl ei. Pentru Catherine, doamna Penniman nu avea nimic comun cu infinitul; putea să o cuprindă dintr-o privire, fără să fie orbită, pe când marile calități ale părintelui ei se întindeau până departe, pierzându-se într-un fel de halou luminos unde nu se opreau, dar unde mintea ei nu le mai putea ajunge.

Nu trebuie să se înțeleagă că doctorul Sloper îi cerea lui Catherine să ispășească pentru dezamăgirea pe care i-o provocase, sau că o lăsa pe biata fată să-și închipuie ce farsă îi făcuse fără voia ei. Dimpotrivă,

de teamă să nu fie nedrept cu ea, își făcea datoria cu un zel exemplar, recunoscând că e o fiică devotată și iubitoare. Pe lângă toate acestea, doctorul era un filosof: s-a consolat în cele din urmă, ajutat și de nenumărate țigări de foi. Încerca să-și spună că nu așteptase nimic de la ea, deși, e drept, raționamentul lui era cam straniu. „Nu aștept nimic de la ea“, gândea el, „așa că dacă o să-mi facă vreo surpriză, cu atât mai bine. Dacă nu, n-are să fie nici o pierdere“. Asta se întâmpla pe vremea când Catherine împlinise optsprezece ani; e ușor de văzut deci că tatăl ei nu era un om pripit. Fiica lui se arăta acum nu numai incapabilă să ofere vreo surpriză; era chiar discutabil dacă putea să înregistreze vreuna, atât părea de pașnică și de moale. Cei care se exprimau mai dur o găseau apatică. Dar ea părea moale pentru că era timidă, de o timiditate supărătoare, dureroasă. Lumea nu înțelegea acest lucru întotdeauna, iar ea lăsa uneori impresia că e insensibilă. De fapt, era ființa cea mai delicată din lume.